

Никончук Н.О., Хохлова К.І. Образ України в етнічній свідомості молодших школярів та підлітків з Південного регіону // Психологія та педагогіка: історія розвитку, сучасний стан та перспективи досліджень: Збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (18-19 жовтня 2019 р., м. Одеса). – Одеса: ГО “Південна фундація педагогіки”, 2019. – Ч. 2. – С. 22-26.

С.22

Никончук Н.О.

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної та практичної психології

Хохлова К. І.

студентка 6 курсу соціально-психологічного факультету
Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

ОБРАЗ УКРАЇНИ

В ЕТНІЧНІЙ СВДОМОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ТА ПІДЛІТКІВ З ПІВДЕННОГО РЕГІОНУ

Вивчення образу рідної країни в етнічній свідомості дітей з Південного регіону проводилося в межах більш масштабного порівняльного дослідження образу України в етнічній свідомості молодших школярів та підлітків з різних регіонів, що охопило 100 осіб [4].

Дослідження проводилося на базі Міжнародного дитячого центру Артек.УА. Участь в дослідженні взяли 20 молодших школярів та підлітків з Запорізької, Херсонської, Одеської та Миколаївської областей, а також Автономної Республіки Крим. До вибірки були включені лише ті діти, які разом з батьками проживали в регіоні не менше 5 років (молодші школярі) та 10 років (підлітки).

Дослідження проводилося з опорою на роботи Й.С. Вироста, П.І. Гнатенка, Г.У. Солдатової, Т.Г. Стефаненко, В.Ю. Хотинець, М.О. Шульги [1; 2; 5; 6; 7; 8; 9]. Ми проаналізували праці згаданих авторів та припустили, що важливою складовою етнічної свідомості особистості є образ рідної країни. Цей

образ, на нашу думку, об'єднує знання особистості про місце країни на карті світу, уявлення про етноінтегруючі та етнодиференціюючі характеристики, що вирізняють країну (етнічну групу) з-поміж інших подібних утворень, вагомі події в країні в минулому та наразі, особливості взаємодії з іншими країнами та емоційно-ціннісне ставлення до усього перерахованого. У структурі образу рідної країни виокремлюються невербальні та вербальні складники.

Для дослідження образу рідної країни в свідомості молодших школярів та підлітків ми побудували авторську проєктивну методику «Заверши картину». Діагностичний інструмент має 2 складові – невербальну та вербальну. Дітям

С.23

пропонується доповнити малюнок, на якому зображений контур України, та прокоментувати, що саме вони намалювали [3].

Критерії аналізу: предмети і істоти, що зображені на малюнку; кольори, які досліджуваний використав при роботі; загальний емоційний стан досліджуваного під час виконання малюнку і в ході бесіди з дослідником; спонтанні коментарі досліджуваного під час роботи над малюнком та вербальні висловлювання в ході бесіди.

В результаті проведеного емпіричного дослідження виокремлено три типи образу рідної країни в етнічній свідомості дітей: позитивний, нейтральний та негативний.

Встановлено, що половина молодших школярів з Південного регіону (50%) мають позитивний образ рідної країни. Майже третина досліджуваних (30%) демонструють нейтральний образ України. У п'ятій частини дітей (20%) простежується негативний образ рідної країни (рис.1).

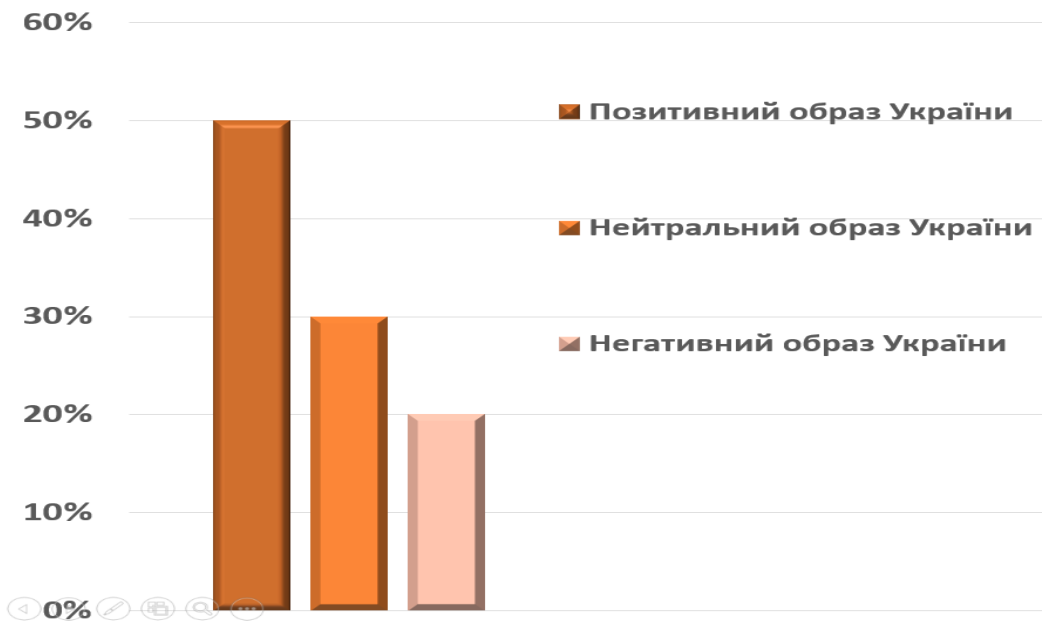

Рис. 1. Типи образу рідної країни в етнічній свідомості молодших школярів з Південного регіону України

В ході дослідження виявлено, що більше третини підлітків з Південного регіону (40%) мають позитивний образ рідної країни. Стільки ж досліджуваних згаданої вікової групи (40%) демонструють нейтральний образ України. У п'ятій частині підлітків (20%) простежується негативний образ рідної країни (рис.2).

Отже, у більшості досліджуваних молодшого шкільного та підліткового віку з Південного регіону (у 80%) простежуються позитивний та нейтральний образ рідної країни. Малюнки таких дітей яскраві, насичені кольорами, містять національні та етнічні символи (прапор, тризуб, рушник, пшениця, калина). У процесі аналізу намальованого досліджувані роблять позитивні («країна

С.24

багата на ресурси», «гарні люди», «легке спілкування») та нейтральні вербальні коментарі (розповідають про географічне розміщення та культуру країни). Під час виконання малюнку та у процесі бесіди з дослідником у дітей домінує позитивний настрій.

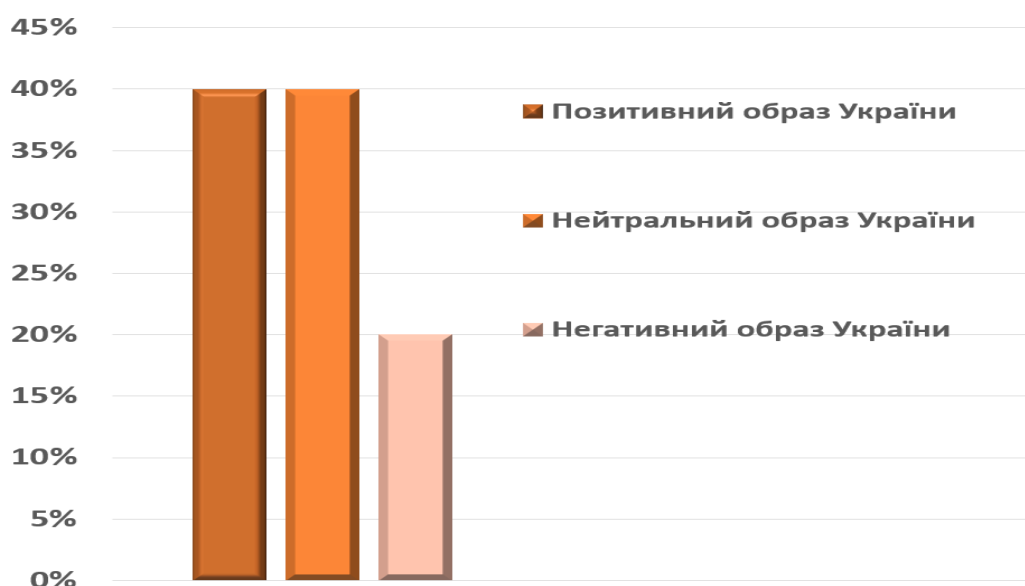

Рис. 2. Типи образу рідної країни в етнічній свідомості підлітків з Південного регіону України

Досліджувані обох вікових груп роблять акцент на описі малої Батьківщини. Діти ретельно промальовують та деталізують ту частину країни, звідки вони родом. З захопленням та гордістю розповідають про унікальність природних ресурсів, туристичні та історичні об'єкти, особливості флори та фауни. Приклади роботи досліджуваних молодшого шкільного та підліткового віку, що мають позитивний образ рідної країни, представлені на рис. 3. та рис. 4.

Рис. 3. Малюнок молодшої школярки, яка має позитивний образ України
(вік досліджуваної – 8 років)

C.25

Рис. 4. Малюнок підлітка, який має позитивний образ України
(вік досліджуваного – 13 років)

Перспективи дослідження бачимо у порівняльному вивченні особливостей образу рідної країни україномовних та російськомовних дітей, що проживають в Південному регіоні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вирост Й.С. Національна самосвідомість: проблеми визначення й аналізу // Філософ. та соціолог. думка. – 1989. – № 7. – С.11– 19.
2. Гнатенко П.И. Национальный характер. – Днепропетровск: Изд-во ДГУ, 1992. – 140 с.
3. Никончук Н.О., Хохлова К.І. Діагностичні можливості методики «Заверши картину». Аксиогенез обдарованої особистості: стратегії емпіричного дослідження: тези доповідей VIII науково-практичного семінару (Київ, 18 квітня 2019 р.). Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2019. С. 38-40.
4. Никончук Н.О., Хохлова К.І. Порівняльне дослідження образу України в етнічній свідомості молодших школярів та підлітків / Н.О. Никончук, К.І. Хохлова // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Т VI: Психологія обдарованості. - Випуск 15. - Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. - С. 264-276.
5. Солдатова Г.У. Психология межэтнической напряженности. – М.: Смысл, 1998. – 389 с.

С.26

6. Стефаненко Т.Г. Социальная психология этнической идентичности : автореф. дисс. на соискание науч. степени док. психол. наук : 19.00.05 „Социальная психология” / Татьяна Гавриловна Стефаненко. – М., 1994.
7. Стефаненко Т.Г. Этнопсихология. – М.: ИП РАН, Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2000 – 320 с.
8. Хотинец В.Ю. Этническое самосознание. – СПб.: Алтея, 2000. – 240 с.
9. Шульга Н.А. Этническая самоидентификация личности. – К.: Ин-т социологии НАН Украины, 1996. – 199 с.